

Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка

НН інститут Педагогіки і психології

Кафедра Психології

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор Навчально-наукового
інституту педагогіки і психології
проф. Світлана КОНДРАТЮК

«28» серпня 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Профілактика і корекція відхилень у поведінці

галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
(шифр і назва галузі знань)

спеціальність 053 Психологія
(шифр і назва)

освітня-програма Психологія
(назва)

Другого (магістерського) рівня вищої освіти

Мова навчання українська

Погоджено науково-методичною
комісією

НН інституту педагогіки і психології
«28» серпня 2024 р.

Голова: Юлія БОНДАРЕНКО
д. пед. наук, професор

Розробники: (вказати авторів, їхні посади, наукові ступені та вчені звання).
Кузікова С.Б., доктор психол. наук, професор, завідувач кафедри психології

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри психології
Протокол № 1 від. « 28 » серпня 2024 р.

Завідувач кафедри _____ (Світлана КУЗІКОВА)
(підпис)

« 28 » серпня 2024 р.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Магістр	Обов'язкова	
		Рік підготовки:	
1-й		1-й	
Семестр			
2-й		2-й	
Лекції			
18 год.		4 год.	
Практичні, семінарські			
20 год.		4 год.	
Лабораторні			
год.		год.	
Самостійна робота			
80 год.		110 год.	
Консультації:			
2 год.	2 год.		
Вид контролю: залік			
Загальна кількість годин - 120			

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Предметом вивчення навчальної дисципліни є організація, зміст і методи психологічної профілактики та психологічної корекції відхилень у поведінці особистості як видів діяльності практичного психолога.

Метою навчальної дисципліни «Профілактика і корекція відхилень у поведінці» є формування у магістрантів сучасного уявлення про норму соціально–психологічного буття і розвитку особистості; зміст і природу відхилень, можливості їх попередження, шляхи подолання та активізації особистісних ресурсів, життєстійкості людини.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Профілактика і корекція відхилень у поведінці» є систематизація знань про зміст та причини відхилень у поведінці та розвитку осіб різного віку; уточнення засобів їх дослідження; визначення шляхів і методів попередження, подолання відхилень та формування зарадної поведінки особистості.

Освітньою програмою визначені наступні **програми компетентності**:

Інтегральна компетентність: Здатність вирішувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності:

- ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях
- ЗК3. Здатність генерувати нові ідеї (креативність)

- ЗК4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми
- ЗК6. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів)
- ЗК7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо
- ЗК9. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

- СК3. Здатність обирати і застосувати валідні та надійні методи наукового дослідження та/або доказові методики і техніки практичної діяльності
- СК4. Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу) з використанням науково верифікованих методів та технік
- СК5. Здатність організувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології
- СК7. Здатність приймати фахові рішення у складних і непередбачуваних умовах, адаптуватися до нових ситуацій професійної діяльності
- СК8. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію
- СК9. Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями
- СК10. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.

Додатково для спеціалізації Консультативна психологія

2. Передумови для вивчення дисципліни

Курс «Профілактика і корекція відхилень у поведінці» ґрунтується на знанні таких попередньо вивчених курсів, як: «Загальна психологія», «Вікова психологія», «Основи психотерапії», «Психодіагностика», «Основи психологічної корекції з практикумом», «Основи психологічного консультування», «Життєві кризи особистості», «Клінічна психологія» та ін.

3. Результати навчання за дисципліною

Програмні результати, досягнення яких забезпечує навчальна дисципліна:

- ПР1. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.
- ПР4. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.
- ПР5. Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), проводити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.
- ПР6. Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.

- PP9.* Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.
- PP11.* Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.

Після успішного вивчення навчальної дисципліни студенти зможуть:

- PH1.* Знати критерії норми психологічного та особистісного розвитку;
- PH2.* Розуміти основні причини виникнення відхилень у поведінці, ідентифікувати особистісні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання;
- PH3.* Складати і реалізовувати алгоритм психокорекційного процесу з урахуванням специфіки запиту, індивідуальних особливостей клієнта та забезпечувати ефективність власного корекційного впливу;
- PH4.* Володіти уміннями визначати можливості просвітницької роботи у відповідності до профілактичних завдань, адекватно моделювати її мету, завдання та методику, проводити та об'єктивно оцінювати ефективність
- PH5.* Визначати можливості профілактики відхилень, збереження психологічного здоров'я, формування зарадної поведінки осіб різного віку.
- PH6.* Застосовувати різні методи і засоби психодіагностичної та психокорекційної роботи психолога з особами різного віку з метою розв'язання та попередження їх психологічних проблем;
- PH7.* Володіти навичками самоаналізу, самоорганізації, саморегуляції та збереження власного психологічного здоров'я на користь особистісного зростання.

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Шкала ЄКТС	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
A	Студент виявляє особливі творчі здібності, самостійно розвиває власні обдарування і нахили, вміє самостійно здобувати знання Студент вільно висловлює думки і відчуття, визначає програму особистої пізнавальної діяльності, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особисту позицію щодо них; без допомоги викладача знаходить джерела інформації і використовує набуті знання і вміння в нестандартних ситуаціях
B	Студент виявляє початкові творчі здібності, самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, оцінює окремі нові факти, явища, ідеї; знаходить джерела інформації та самостійно використовує їх відповідно до цілей, поставлених викладачем
C	Студент вільно (самостійно) володіє вивченим обсягом матеріалу і застосовує його на практиці; вільно розв'язує задачі в стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу

D	Студент вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати її на практиці, контролювати власну діяльність, виправляти помилки і добирати аргументи на підтвердження певних думок під керівництвом викладача
E	Студент може відтворити значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, за допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, здатний застосовувати вивчений матеріал на рівні стандартних ситуацій, наводити окремі власні приклади на підтвердження певних тверджень
FX	Студент володіє навчальним матеріалом на рівні елементарного розпізнавання і відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів, що позначаються студентом окремими словами чи реченнями
F	Студент не володіє навчальним матеріалом

Розподіл балів які нараховуються студентам

Поточний контроль									Разом	Сума
РОЗДІЛ 1				РОЗДІЛ 2						
Т 1.1	Т 1.2	Т 1.3	Кр.1	Т 2.1	Т 2.2	Т 2.3	ІНДЗ 1	ІНДЗ 2		
Поточний контроль										100
10	10	10	10	10	10	10			70	
Контроль самостійної роботи										
							20	10	30	

Т 1.1, Т 1.2 ... Т 2.4 – теми розділів

Відповідно до «Положення про порядок визнання результатів навчання у неформальній та/або інформальній освіті у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка», при оцінюванні результатів навчання з дисципліни «Профілактика і корекція відхилень у поведінці» можливо перезарахування балів (максимально 20 балів) за позанавчальну фахову активність студентів (сертифікована участь в конференціях, тренінгах, написання статей тощо).

Політика дисципліни

Прослуховуючи цей курс, Ви погодились виконувати положення Кодексу академічної доброчесності [[Кодекс академічної доброчесності Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка](#)]. Окреслимо його основні складові.

Складати всі проміжні та фінальні завдання самостійно без допомоги сторонніх осіб.

Надавати для оцінювання лише результати власної роботи.

Не вдаватися до кроків, що можуть нечесно покращити Ваші результати чи погіршити/ покращити результати інших студентів.

Не публікувати відповіді на питання, що використовуються в рамках курсу для оцінювання знань студентів.

Академічна доброчесність

У разі наявності плагіату в будь-яких видах робіт здобувача вищої освіти робота оцінюється на мінімальний бал.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82 - 89	B	добре
74 - 81	C	
64 - 73	D	задовільно
60 - 63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. Засоби діагностики результатів навчання

З метою визначення рівня оволодіння студентами навчальним матеріалом і стимулювання пізнавально-творчої діяльності протягом вивчення навчальної дисципліни здійснюється поточний і підсумковий контроль. Поточний контроль здійснюється систематично у формі питань і регулярної перевірки виконання семінарських та індивідуальних завдань, конспектів лекцій і першоджерел, матеріалів проведення психодіагностичних методик, також оцінюються виступи, наукові повідомлення, доповіді тощо. Програмою дисципліни передбачено контрольна робота, індивідуальне навчально-дослідне завдання, психологічне есе, виконання самостійної роботи. Підсумковий контроль (залік) проводиться наприкінці навчального курсу.

Поточний та підсумковий контроль проводяться відповідно до вимог Положення «Про порядок оцінювання знань студентів у Європейській кредитно-трансферній системі (ЄКТС) організації освітнього процесу», затвердженого вченою Радою СумДПУ ім. А.С.Макаренка (протокол №7 від 23.02.2015); Положення «Порядок організації поточного, семестрового контролю та підсумкової атестації здобувачів вищої освіти із використанням дистанційних технологій у Сумському державному педагогічному університеті ім. А. С. Макаренка» (протокол №11 від 25.05.2020).

6. Програма навчальної дисципліни

6.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

Розділ 1. Поняття, чинники та умови забезпечення норми соціально-психологічного буття та розвитку особистості.

Тема 1.1. Визначення поняття норми та з'ясування природи відхилень у поведінці і розвитку особистості.

Аналіз категорії норми психологічного та особистісного розвитку. Психологічний і моральний простір норми. Погляди вітчизняних та зарубіжних психологів на критерії норми. Позитивна Я– концепція, адаптивність та особистісна зрілість як показники норми психічного розвитку. Основні підходи до визначення відхилень.

Поняття особистісної деструкції та особистісної проблеми суб'єкта. Внутрішньоособистісний конфлікт: поняття, види та зовнішні прояви. Сутність поняття життєвої кризи особистості. Природа, прояви, стратегії проживання та можливості подолання особистісних криз. Психологія стресу. Хронічний стрес, його природа і прояви. Поняття «психологічного захисту», його різновиди й функції. Фіксація на невротичному захисті як джерело відхилень від норми. Поведінкові прояви, можливості допомоги. Поняття психоемоційного вигорання, причини, прояви, профілактика і корекція.

Умови повноцінного психологічного та особистісного розвитку дитини. Потреби особистості за А. Маслоу. Внутрішній конфлікт потреб на кожній стадії розвитку за Е. Еріксоном. Поняття «пошукова активність» та «навчена безпорадність» (І. Аршавський, В. Ротенберг). Фактори формування позитивної Я–концепції особистості.

Провідні джерела психічної травматизації дітей, виокремлені вітчизняними психологами: конфліктні взаємини та «неправильне виховання» в родині, особистісні риси батьків та особливості їх спілкування з дітьми. Індивідуально–типологічні особливості, які збільшують ризик психогенної травматизації особистості: деякі властивості темпераменту і характеру (в т.ч. акцентуації), індивідуально–особистісні якості (в т.ч. вразливість, загострення почуття Я, імпресивність), вироблений стиль життя (в т.ч. «відмова від пошуку», пасивно–оборонна, агресивно–захисна поведінка).

Природа психічних явищ, які підлягають психокорекції. Визначення, предмет та завдання психокорекції. Принципи, форми, етапи організації психокорекційного процесу. Умови його ефективності.

Тема 1.2. Психопрофілактика як запобігання виникнення відхилень і створення умов повноцінного буття та розвитку особистості.

Предмет психопрофілактики. Психопрофілактика як запобігання виникнення психологічних проблем особистісного розвитку та міжособистісних стосунків. Психопрофілактика як створення умов повноцінного розвитку особистості, формування психологічних новоутворень, потреба в самоактивності, саморегуляції, саморозвитку. Стратегії життя як стиль життя особистості.

Завдання та рівні психопрофілактичної діяльності психолога з особами різного віку і різних соціальних категорій.

Форми і методи організації та проведення психопрофілактики. Робота психолога по створенню доброзичливого психологічного клімату в колективах, родині. Кімната психологічного розвантаження як засіб психопрофілактики нервово–психічного здоров'я. Навчання клієнтів методам взаємодії (індивідуально та в корекційних групах), методам самопізнання, саморегуляції, самокорекції як засіб профілактики психологічного здоров'я та безконфліктного спілкування. Психопрофілактика нервово-психічної рівноваги в стресових ситуаціях. Поняття психологічних ресурсів особистості. Їх актуалізація та активізація в критичних ситуаціях життя.

Тема 1.3. Проблема психологічного здоров'я та психогігієни особистості.

Поняття психологічного здоров'я особистості. Критерії психологічного здоров'я. Психологічне здоров'я в структурі ціннісних орієнтацій людини. Психологічне здоров'я і гармонія особистості. Поняття психоемоційного благополуччя особистості. Чинники переживання щастя людиною.

Поняття «якість життя» особистості, її показники та чинники. Поняття вітальності людини, її природа та умови підтримки. Поняття життєстійкості особистості, її показники та чинники. Домінування самоактивності і саморозвитку як предиктор психологічної стійкості. Психологічна стійкість як опірність життєвим негараздам. Зарадна поведінка. Залежна поведінка як наслідок зниження стійкості. Адаптивні стратегії особистості.

Визначення психосоматичних станів. Поняття особистісної (індивідуальної) та соціальної психогігієни. Саногенний потенціал

особистості. Активізація саногенного потенціалу особистості у кризових умовах і критичних ситуаціях життя. Психотерапевтичні принципи ставлення до життя, що посилюють життєстійкість. Ставлення до дійсності. Усвідомлення буття. Смысл життя. Самоаналіз, самовизначення, саморегуляція, самокорекція і саморозвиток особистості. Психологічне здоров'я та самоактуалізація особистості.

Розділ 2. Профілактика і корекція відхилень у поведінці осіб різного віку.

Тема 2.1. Профілактика і корекція відхилень у поведінці дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.

Природа труднощів психічного розвитку дітей дошкільного віку. Невропатія: причини виникнення, психопрофілактика і психокорекція. Проблеми емоційного розвитку: патологічні звички, впертість, плаксивість, розлади сну, страхи, нервово–психічна напруженість, підвищена збудливість, агресивність, замкнутість, нерішучість, соціальна дезадаптація та ін. Аналіз причин та зміст психологічної допомоги в цих випадках.

Психологічні проблеми розвитку дітей молодшого шкільного віку. Страхи, шкільна фобія, тривожність. Рухова розгальмованість, висока збудливість, труднощі довільності, самоконтролю. Астенія, нервова слабкість, інфантилізм, невпевненість в собі, низька самооцінка. Сором'язливість, проблеми спілкування. Енурез, визначення причин та психологічна допомога дітям з невротичним енурезом. Заїкання, мутизм, допомога психолога при невротичній формі заїкання. Аналіз їх причин та зміст психологічної допомоги.

Тема 2.2. Профілактика і корекція відхилень у поведінці підлітків і юнаків.

Особливості профілактичної та корекційної роботи психолога з підлітками і юнаками. Аналіз основних психологічних проблем особистісного розвитку у підлітковому віці. Причини та особливості прояву конфліктності у підлітків. Становлення самоідентичності в підлітково–юнацькому віці. Шляхи самоідентифікації. Дифузія ідентичності як джерело відхилень і особистісних проблем. Негативізм, його причини та дії психолога. Психологія агресивної поведінки. Акцентуації характеру та відхилення у поведінці в зв'язку з цим. Аналіз причин та змісту тривожності підлітків та юнаків. Проблеми взаємин з однолітками. Переживання першого кохання.

Корекція внутрішньоособистісних протиріч, тривожності, невпевненості в собі, страхів, негативного ставлення до себе, агресивності. Психокорекційна робота з соціально дезадаптованими, педагогічно занедбанними, невстигаючими у навчанні підлітками та старшокласниками.

Навчання прийомам саморегуляції психоемоційних станів та способам ефективного поведінки в різних життєвих ситуаціях, методам самоконтролю.

Психологічна корекція труднощів спілкування. СПТ спілкування для старшокласників. Психологічні проблеми віртуального спілкування. Аналіз причин та зміст психологічної допомоги у разі інтернет–залежності.

Корекційна допомога інфантильним, неініціативним і невольовим юнакам. Демонстративність, брехня, надмірне фантазування – як захисні форми поведінки. Надання психологічної допомоги особистості у цих випадках.

Надання консультативної допомоги особистості у життєвому самовизначенні (розвиток перспективи часу, навчання методам планування майбутнього і створення власного іміджу, аналіз бажань та техніка прийняття рішень) як профілактика психоемоційних розладів та відхилень у поведінці в юнацькому віці.

Тема 2.3. Профілактика і корекція відхилень у поведінці молоді і дорослих.

Особливості роботи психолога з дорослими. Психопрофілактика станів, ситуацій та поведінки психологічного ризику.

Емоційні стани ризику: астения (нервова слабкість), психоемоційне вигорання, страхи дорослих, кохання як залежність, втрата смислу життя, депресивний стан, природа та прояви депресії. Психологічна допомога у подоланні депресивного стану.

Загальна характеристика ситуацій психологічного ризику. Стресові ситуації. Психопрофілактика і психокорекція емоційної рівноваги. Ситуації іспитів, ситуації втрат, ситуації реадаптації. Вікові кризи дорослих. Аналіз та осмислення життєвої ситуації. Подолання важких життєвих ситуацій. Психопрофілактика у ситуаціях ризику.

Природа залежної поведінки: алкогольна, ніотинова, наркотична, культова залежність, созалежність. Психопрофілактика, психокорекція залежної поведінки.

Психологія суїцидальної поведінки. Ескапізм, як механізм психологічного захисту. Поведінкові прояви регресії. Психопрофілактика і психокорекція.

Акцентована активність як поведінка ризику: екстремальні види спорту, ігроманія, інтернет–залежність, надмірне занурення в роботу, перфекціонізм. Можливості надання психологічної допомоги.

Криза «зустрічі зі старістю». Індивідуальне психологічне консультування літніх людей. Індивідуальна психокорекція літніх людей. Робота зі спогадами. Створююча візуалізація. Когнітивно–поведінкова терапія депресивних станів. Групова психокорекція літніх людей. Психодрама. Тренінг «Робота з листами». Тренінг «Вчитися ніколи не пізно». Тренінг з тілесно–орієнтованої терапії. Тренінг «Робота з психосоматичними проблемами». Сімейне консультування родин, в яких є особи похилого віку, як профілактика емоційних та психосоматичних розладів у літніх людей.

Природа та профілактика психоемоційного вигорання і професійної деформації психолога. Принципи, засоби самозбереження і самовідновлення.

6.2. Структура та обсяг навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин													
	Денна форма					Заочна форма								
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі							
		Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.		Самост.р	Лекції	Практ.	Лабор.	Конс.	Самост.		
РОЗДІЛ 1. Поняття, чинники та умови забезпечення норми соціально-психологічного буття та розвитку особистості														
Тема 1.1. Визначення поняття норми та з'ясування природи відхилень у поведінці і розвитку особистості	22	6	2			14	22	2	2					18
Тема 1.2. Психопрофілактика як запобігання виникнення відхилень і створення умов повноцінного буття та розвитку особистості	16	2				14	16							16
Тема 1.3. Проблема психологічного здоров'я та психогігієни особистості	18	4	2			12	22	2	2					18
РОЗДІЛ 2. Профілактика і корекція відхилень у поведінці осіб різного віку														
Тема 2.1. Профілактика і корекція відхилень у поведінці дітей дошкільного та молодшого шкільного віку	20	2	4			12	18							18
Тема 2.2. Профілактика і корекція відхилень у поведінці підлітків і юнаків	22	2	6			14	20							20
Тема 2.3. Профілактика і корекція відхилень у поведінці молоді і дорослих	22	2	6		2	14	22					2		20
Усього годин	120	18	20		2	80	120	4	4			2		110

Теми практичних (семінарських) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Визначення поняття норми та з'ясування природи відхилень у поведінці і розвитку особистості	2	2
2	Проблема психологічного здоров'я та психогігієни особистості	2	2
3	Профілактика і корекція відхилень у поведінці дітей дошкільного та молодшого шкільного віку	4	
4	Профілактика і корекція відхилень у поведінці підлітків і юнаків	6	
5	Профілактика і корекція відхилень у поведінці молоді і дорослих.	6	
Разом		20	4

Теми самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Денна форма
1	Визначення поняття норми та з'ясування природи відхилень у поведінці і розвитку особистості	14	18
2	Психопрофілактика як запобігання виникнення відхилень і створення умов повноцінного буття та розвитку особистості	14	16
3	Проблема психологічного здоров'я та психогієни особистості	12	18
4	Профілактика і корекція відхилень у поведінці дітей дошкільного та молодшого шкільного віку	12	18
5	Профілактика і корекція відхилень у поведінці підлітків і юнаків	14	20
6	Профілактика і корекція відхилень у поведінці молоді і дорослих	14	20
Разом:		80	110

7. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

- 1 Афанасьєва Н. Є. Основи психогієни та психопрофілактики: навч. пос. / Н. Є. Афанасьєва. – Х: НУЦЗУ, 2016. – 91 с.
- 2 Коцур Н. І. Психогієна: навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / Н. І. Коцур, Л. С. Гармаш. - Чернівці ; Переяслав-Хмельницький : Книги - XXI, 2005. - 380 с.
- 3 Кузікова С. Б. Основи психокорекції : навч. посібн. / Світлана Кузікова. – 2-ге вид. перероб. – Київ : ВЦ «Академія», 2021. – 336 с. – (Серія «Альма-матер»).
- 4 Профілактика та корекція відхилень поведінки : навч. метод. посібник / укл. Лариса Мафтин. – Чернівці : Чернівец. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. – 368 с.

Додаткові:

1. Бігун Н. І. Профілактична робота в практичній психології: навчально-методичний комплекс дисципліни / Н. І. Бігун. – Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2011. – 96 с.
2. Вертель А. В., Кузікова С. Б. Емоційне вигорання як фактор порушення професійної ідентичності (на прикладі «стадії дзеркала» Ж. Лакана) // Психологічні технології ефективного функціонування та розвитку особистості : монографія / [за ред. : С. Д. Максименка, С. Б. Кузікової,

- В. Л. Зливкова]. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2019. – С. 162-183.
3. Гуцуляк Н. М. Поняття норми та девіацій поведінки / Н. М. Гуцуляк // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. Збірник наукових праць. № 3(5) 2007. С. 107-111. - Режим доступу : <http://ap.uu.edu.ua/contents/5>
 4. Кобильченко В. В. "Норма" і "аномалія", "онтогенез" і "дизонтогенез" : аналіз дефініцій / В. В. Кобильченко // Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови. - 2015. - Вип. 8. - С. 59-67. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ooop_2015_8_9.
 5. Кузікова, С. Б. Теорія і практика вікової психокорекції [Текст] : навчальний посібник / С. Б. Кузікова. – 2-ге видання, перероблене, доповнене. – Суми, 2020. – 300 с. [<http://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/9286>]
 6. Кузікова С. Б., Щербак Т. І. Психологічні особливості перебігу кризи середнього віку / С. Б. Кузікова, Т. І. Щербак // Науковий вісник Херсонського державного університету. Збірник наукових праць. Серія: Психологічні науки. Випуск 2. – Херсон : Херсонський державний університет, 2020. – С. 132-138.
 7. Кузікова С. Б., Щербак Т. І. Копінг-стратегії збереження продуктивності у стресових ситуаціях / С. Б. Кузікова, Т. І. Щербак. – Київ-Полтава, ПНПУ імені В.Г. Короленка. Психологія і особистість. 2022
 8. Кузікова С. Б., Зливков В. Л., Лукомська С. О. Інтеграція сучасних психологічних підходів до роботи з травмами війни / С. Б. Кузікова, В. Л. Зливков, С. О. Лукомська // Теоретичні і прикладні проблеми психології. – Збірник наукових праць. № 1(57) 2022 Том 1 Сєверодонецьк 2022 : Видавництво Східноукраїнського національного університету імені В. Даля. - С. 87-97. - Режим доступу : <http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/18315/1/saveluk16.pdf>
 9. Основи практичної психології: Підручник для студентів ВЗО / В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелева та ін. – [3-тє вид., стереотип.] – К.: Либідь, 2006. – 536 с.
 10. Перша психологічна допомога : посібник фасилітатора з орієнтації працівників на місцях. Київ : Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2017. 104 с. – Режим доступу : <https://vinps.vn.ua/wp-content/uploads/2022/03/%D0%9F%D0%B5%D1%80%D1%88%D0%B0-%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0-%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%BC%D0%BE%D0%B3%D0%B0-%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D1%84%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B0-%D0%B7-%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%94%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D1%96%D0%B2-%D0%BD%D0%B0-%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%86%D1%8F%D1%85.pdf>

11. Петьков В. Поняття норми у контексті психологічних досліджень / В. Петьков // Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика. - 2015. - Вип. 1. - С. 148-153. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nivoo_2015_1_19
12. Підготовка вчителів до розвитку життєстійкості/стресостійкості у дітей в освітніх навчальних закладах : навч. метод. посіб. / Богданов С. О. та ін. ; заг. ред.: Чернобровкін В. М., Панок В. Г. - Київ : Унів. вид-во ПУЛЬСАРИ, 2017. 208 с. – Режим доступу : <https://lib.iitta.gov.ua/707582/1/Annex%203.pdf>
13. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій: методичний посібник / З. Г. Кісарчук, Я. М. Омельченко, Г. П. Лазос та ін.; за ред. З. Г. Кісарчук. – К. : ТОВ “Видавництво “Логос”. 2015. – 206 с.
14. Рибалка В.В. Теорії особистості у вітчизняній філософії, психології та педагогіці. Посібник / В.В. Рибалка. – Житомир : Видавництво ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – 872 с.
15. Рогожинська Н. О. Сутність категорії «норма» та відхилення від неї / Н. О. Рогожинська // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. 2009. Випуск 5. – С. 411-422. - Режим доступу : <http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1686/Problemy-suchasnoi-psykholohii-Vyp.5.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
16. Ярема Н. Ю. Психологічне здоров'я особистості / Н. Ю. Ярема // Юридична психологія. - 2015. - № 2. - С. 106-115. - Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/urpp_2015_2_11
17. Яценко Т. С. Психологічні основи групової психокорекції / Т. С. Яценко. – К.: Вища школа, 2004. – 679 с.
18. Liubov Pshenychna ,Svitlana Kuzikova, Boris Kuzikov, Tetiana Shcherbak, Svitlana Kondratyuk, Sergey Petrenko, Olga Skyba, Usyk Dmytro Phenomenon of nervous mental stability in extreme sports [Феномен нервової психічної стійкості в екстремальних видах спорту] / Pshenychna Liubov, Kuzikova Svitlana, Kuzikov Boris, Shcherbak Tetiana, Kondratyuk Svitlana, Petrenko Sergey, Skyba Olga, Dmytro Usyk // Journal of Physical Education and Sport ® (JPES), Vol 19 (Supplement issue 4), Art 195 pp. 1349–1354, 2019.
19. Svitlana B. Kuzikova, Tetiana I. Shcherbak. Socio-psychological factors of personal experience of happiness [Соціально-психологічні чинники переживання щастя особистістю] / Kuzikova Svitlana B., Shcherbak Tetiana I. // Вісник ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Психологія. Вип. 62. – Харків : ХНПУ, 2020. – С. 200-213.